

TARIM SİGORTALARI UYGULAMALARI, UYUŞMAZLIKLAR VE NEDENLERİ

A. Ahmet YÜCER¹
Ömer ALTINTAŐ²

ÖZET

Bu alıŐma tarım sigortası uygulamalarında, ifti ile sigorta Şirketi arasında görülen uyuşmazlık konularını ve çiftçilerin hak ararken karŐılaŐtıŐı sorunları belirlemeyi amaçlamıŐtır. Bu araştırma kapsamında, 348 Yargıtay kararı, 70 Sigorta Tahkim Komisyonu kararı ve 381 dijital medya baŐvurusundan elde edilen veriler incelenmiştir. Tarım sigortaları havuzu iŐletmecisi olan Tarsim'den son on yıllık istatistiki veriler alınmıştır. Bu veriler analiz edilerek il ve ürün düzeyinde poliçe sayıları ve hasar durumuna ilişkin tablolar oluŐturulmuŐtur. Yapılan analizlere göre, en fazla sigorta poliçesini Trakya bölgesi çiftçilerinin dzenlettiŐi, bu bölgeyi iç Anadolu bölgesi çiftçilerinin takip ettiŐi anlaşılmıştır. En fazla sigorta tazminatı ödenmesine don, dolu ve kuraklık risklerinin yol atıŐı, hasar ödemesinin en çok üzüm, kayısı, elma, buŐday, arpa ve fındık için yapıldıŐı görülmüştür. Çiftçilerin tarım sigortaları ile ilgili Őikyetlerini genel olarak idari ya da adli baŐvuruya dnŐtrmedikleri, bir kısmının dijital medya yoluyla Őikyetlerini duyurmaya çalıŐtıkları ve çok az bir kısmının da hukuki yolları kullandıkları anlaşılmıştır. Tarım sigortası sistemi genel Şartlarında uyuŐmazlıŐa yol açan düzenlemeler, eksperlerin genellikle poliçede yazan verimi düŐürmeleri, hasar tespitini saŐlıklı yapamamaları, ekspertiz hakkında iftiyi bilgilendirmemeleri nedenleriyle uyuşmazlıkların ortaya ıktıŐı görülmektedir. Yargıtay'a intikal eden ve en fazla uyuşmazlık görülen konuların başında kayısıda don hasarları gelmektedir. Tahkimde görülen uyuşmazlık dosyalarının yaklaşık yarısını ise kuraklık hasarları oluşturmaktadır. Dijital medya üzerinden yapılan Őikyet başvurularının %60'ı bitkisel ürünlerle, %39'u ise hayvan hayat sigortaları ile ilgilidir. Hak arayan çiftçilerin Tahkimde, bilirkişilerin Tarsim lehine yanlı raporları nedeniyle, adli davalarda ise belge eksikliŐi veya tazminat hesaplarındaki yanlıŐlıklar nedeniyle davalarını kaybettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tarım Sigortaları, Sigorta Teminatı, Hasar, Ekspertiz, Tazminat, Uyuşmazlık, Tahkim

¹ Gıda Tarım ve Hayvancılık BakanlıŐı, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-5552-6777, ayucer06@gmail.com

² Gıda Tarım ve Hayvancılık BakanlıŐı, Türkiye, ORCID ID:, omeraltintas71@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article, GeliŐ Tarihi/Received: 19/07/2023–Kabul Tarihi/Accepted: 30/07/2023

AGRICULTURAL INSURANCE PRACTICES, DISPUTES, AND REASONS

A. Ahmet YUCER
Omer ALTINTAS

ABSTRACT

This study aimed to identify the disputes between farmers and insurance companies and the problems encountered by farmers when seeking their rights in agricultural insurance applications. In this context, data obtained from 348 Supreme Court decisions, 70 Insurance Arbitration Commission decisions, and 381 digital media applications were examined. Statistical data for the past ten years were obtained from Tarsim, the operator of the agricultural insurance pool. These data were analyzed to create tables on policy numbers and damage situations at the provincial and crop levels. According to the analysis, it was understood that the Trakya region farmers had the highest number of insurance policies, followed by farmers from the Central Anatolia region. It was observed that the highest insurance compensation was paid for risks such as frost, hail, and drought, and the most frequent damage payments were made for grapes, apricots, apples, wheat, barley, and hazelnuts. It was understood that farmers generally did not convert their complaints about agricultural insurance into administrative or judicial applications; some tried to express their complaints through digital media, and a very small portion resorted to legal means. It is observed that disputes arise in the general terms of the agricultural insurance system due to regulations that cause disagreement, experts generally reducing the written yield in the policy, their inability to accurately determine the damage, and their failure to inform the farmer about the expertise process. Among the cases transferred to the Supreme Court and involving the most disputes, damages caused by frost in apricot production rank first. Approximately half of the disputes seen in arbitration are related to drought damages. Most of the complaint applications made through digital media are related to agricultural products, while 39% are related to livestock life insurances. It was observed that farmers seeking their rights lost their cases in arbitration due to biased reports in favor of Tarsim by experts and lost their cases in judicial proceedings due to a lack of evidence or inaccuracies in compensation calculations.

Keywords: Agriculture Insurances, Insurance Scope, Damage, Expertise, Compensation, Disagreement, Arbitration

GİRİŞ

Tarım sektörü insanın yaşamı boyunca her zaman ihtiyaç duyulacağı, yeme içme ve giyinme gibi en temel ihtiyaçlarını karşıladığı çok önemli bir sektördür. Tarımsal üretim ise genel olarak doğal şartların etkisi altında ona bağlı olarak yapılmaktadır. Her tarımsal faaliyet meteoroloji, piyasa ya da politik koşullar nedeniyle çeşitli risklerle karşı karşıyadır³. Başka bir ifadeyle risk, tarımsal üretimin doğasında var olan ve çiftçiler için verim ve gelir kaybına yol açan bir olgudur⁴.

³ Oğuz, C., Diyanah, S.M., 2021. DOI:10.1088/1755-1315/803/1/012052

⁴ Giampietri, E., ve ark., 2020. DOI: 10.13128/bae-8416

Sigorta, risk ve belirsizliklerin sebep olduğu, muhtemel zararları karşılayan bir güvence sistemidir⁵. Tarım sigortaları ise tarım sektöründe meydana gelen risklerin etkilerini hafifletmek ve çiftçilerin gelirlerini korumak amacıyla kullanılan önemli bir araçtır.

Ancak, sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar, çiftçiler ile sigorta şirketi arasında ortaya çıkabilen önemli sorunlardandır. Bu uyuşmazlıkların çözümü, sigortacılık sektörünün güvenilirliği ve çiftçilerin sigorta programlarına olan güvenini etkilemektedir. Tarım sigortalarıyla ilgili uyuşmazlıklar birkaç ana başlık altında toplanabilir.

Tarım sigortalarında karşılaşılan en yaygın uyuşmazlık konularından biri, hasar değerlendirmesi ve hasar oranının belirlenmesidir. Çiftçi ile sigorta şirketi arasında hasar oranı dışında hasarın nedeni, birim alandan ya da ağaçtan alınacak verim ve hasarın rayiç değeri de diğer anlaşmazlık konularıdır.

Sigorta teminat kapsamı hakkındaki uyuşmazlıklar, sigorta sözleşmesinde belirlenen kapsamın yorumlanmasıyla ilgili olabilir. Çiftçiler, sigorta poliçelerinde verilen teminatı daha geniş yorumlarken, sigorta şirketi daha dar yorumlayarak hasarın poliçe teminatı dışında olduğunu iddia edebilmektedir.

Sigorta sözleşmelerinde, taraflar arasında iyi niyetin bulunması da önemlidir. Çiftçi veya sigorta şirketi tarafından iyi niyetin ihlal edildiği durumlar da uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Hasar oranını çiftçinin artırmaya veya sigorta şirketinin azaltmaya yönelik değerlendirmeleri iyi niyet ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Sigorta şirketinin çiftçileri haksız kazanç elde etmeye çalışan, etik değerlerden yoksun bireyler olarak düşünmesi de uyuşmazlıkların artmasına yol açmaktadır.

Tarım sigortası uyuşmazlıklarında yargı süreçleri ve yargısal denetim önemli rol oynamaktadır. Ancak diğer sigortalardaki uyuşmazlık oranlarına göre tarım sigortalarındaki uyuşmazlık oranının azlığı sigorta şirketince, uygulamaların sağlıklı ve hakça yürütüldüğü şeklinde değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın temel sorunsalını bu yaklaşımın doğruluğunun araştırılması oluşturmaktadır.

Türkiye’de tarım sigortaları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, genelde devlet desteğine ve sistemin başarısına vurgu yapıldığı, konuya hizmeti sunan açısından bakıldığı ve çiftçilerin bilgisizliğinin sisteme katılmama nedeni olarak sunulduğu görülmektedir.

Oysa bu çalışmada farklı bir bakış açısı ile uygulamadan kaynaklanan sorunlar ve uyuşmazlık konuları üzerinde durulmuş, sigortalı çiftçilerin hak arayıp arayamadıkları ve hukuki yollarda karşılaştıkları engeller incelenmiş, sistemden çıkanların neden ayrıldıkları sorgulanmıştır. Bu yönüyle de çalışma diğer araştırmalardan farklılık göstermektedir.

Araştırma dönemi olarak, Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi (Tarsim)’in 2013 yılından itibaren Sigorta Tahkim Komisyonuna üye olduğu⁶ ve Tahkim kararlarını kabul ettiği dikkate alınarak 2013-2022 yılları arası seçilmiştir.

⁵ Oysal Ö.K., Saner, G., Ceyhan V., Bayramoğlu, Z. ve ark. 2020. Tarımda Risk Yönetimi: Mevcut Durum ve Gelecek Eğilimleri, Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi,

⁶ Sigorta Tahkim Komisyonu, 2023.

http://www.sigortatahkim.org/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=91

Diğer yandan bu çalışmada sadece devletçe prim desteği verilen ve Tarsim'in poliçe düzenlediği konulardaki uyumsuzluklar incelenmiştir. Tarımın farklı alanlarıyla ilgili örneğin Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı olmayan üretim, tarım makineleri, ürün depolama ve hayvanlarda nakliye sırasında oluşan stres ve diğer riskler⁷ ile pet hayvanları ve yarış atlarına poliçe düzenleyen sigorta şirketlerinin uygulamaları kapsam dışı tutulmuştur.

Araştırmanın temel verilerini sigortalı çiftçiler ile Tarsim arasındaki uyumsuzluklara ilişkin Yargıtay'ın web sayfası üzerinden paylaştığı kararlar, Sigorta Tahkim Komisyonu Kararları ve dijital medya üzerinden basına yansıyan şikayetler oluşturmaktadır.

Bu kapsamda web sayfasından paylaşılan 348 adet Yargıtay kararı⁸, avukatlar aracılığıyla ulaşılan 70 adet Sigorta Tahkim Komisyonu kararı ve sigortalı çiftçilerce dijital medya üzerinden yapılan 381 şikayet başvurusu elde edilerek incelemeye alınmıştır. Daha sonra da bu karar ve başvurulardan elde edilen veriler tasnif edilmiş, tablo ve grafik haline getirilerek analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

1. TARIM SİGORTALARI UYGULAMALARI

Tarım Sigortaları Kanunu kapsamında 2006 yılında kurulan Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi (Tarsim AŞ) bu tarihten itibaren poliçe düzenlenmeye başlanmıştır. Havuz sistemiyle sigorta primlerinin yaklaşık %50'si devlet tarafından karşılanarak sektörde sigortacılığın yaygınlaşması amaçlanmıştır.

Tarsim AŞ merkezi İstanbul'da olmak üzere, ürün ve poliçe yoğunluğunu dikkate alarak bölge müdürlükleri düzeyinde örgütlenmiştir. Bölge müdürlüğü sayısı 2013 yılında 12 iken 2022 yılında 16'ya yükselmiştir.

Hasar tespitleri bölge müdürlüklerine bağlı eksperler tarafından yapılmaktadır. Tarım Sigortaları Havuzu 2006 yılından itibaren düzenlediği eksper eğitimleriyle 2022 yılı sonuna kadar 3.581 kişiye eksper sertifikası vermiştir.

Ancak 2023 yılında aktif olarak 1.971 kişiye görev verilmiştir. Geriye kalan 1610 kişi ise yaş, sağlık, kamuda görev alma, bölge müdürlükleri ile uyumsuzluk, Tarsim hassasiyetleri vb kişisel ve kurumsal nedenlerle pasif duruma düşmüş ya da düşürülmüştür. Aktif eksper sayısının %52'sine bitkisel ürün ve sera, %47'sine ise hayvansal hasar tespit işlemlerinde görev verilmiştir.

Sigortalı çiftçilerin Tarsim'e ihbar başvurusu sonrası, 2022 yılında 636 bin hasar dosyası açılmıştır⁹. Bu hasar dosyaların yaklaşık %30'u ihbarlı alanda / hayvanda hasar olmadığı veya hasar teminat dışı sayıldığı için ilk ekspertizde kapatılmıştır.

⁷ Yücer A.A., Altıntaş, Ö., 2021. Turkey's animal selection and animal importation within the scopes of health and technical criteria. Bulgarian Journal of Agricultural Science, 27 (No 5) 2021, 972–979

⁸ Yargıtay, 2023. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>

⁹ Tarsim, 2023. <https://www.tarsim.gov.tr/pages/aboutUs/kurum-sunumlari.jsp>

İlk ekspertizde hasar tespit edilen ürünlerde kesin ekspertiz oranı belirlemek için hasat öncesi ikinci kez eksper görevlendirilmektedir. Sonuçta meyvecilikte don hasarlarının görüldüğü Mart ayında ya da hububat hasadı öncesi Temmuz ayı başında ekspertiz çalışmalarının yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemlerde eksper yetersizliğinden bölgeler arası eksper görevlendirmesi yapılmaktadır.

Tarım sigortalarında poliçe sayılarındaki değişim incelendiğinde yıllar itibariyle 2013 yılında yaklaşık 892 bin olan poliçe sayısının 2021 yılı sonu itibariyle 3 milyon 077 bine ulaştığı görülmektedir. Benzer şekilde sigortalı çiftçi sayısı da 214 binden 785 bine yükselmiştir. Bu rakam 16 yıllık uygulama süreci sonunda çiftçilerin ancak %27'sinin sisteme katıldığını, geçimlik üretim yapan küçük aile işletmelerinin sisteme katılmadığını göstermektedir.

Tarım Bakanlığınca 2012 yılında yapılan tebliğ değişikliği ile tarımsal kredi kullanan çiftçilere ürününü/hayvanını sigorta yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Son on yılda artış sınırlı kaldığından bu defa da 2023 yılında Tarım Kanununda değişiklik yapılarak sözleşmeli üretim yapan çiftçilere ürününü sigorta yaptırma zorunluluğu getirilmiştir.

Tarsim 2007-2022 döneminde devlet katkısıyla birlikte toplamda 27,9 milyar TL prim toplamıştır. Buna karşılık 14 milyar TL hasar ödemesi yapmıştır¹⁰. Yani Tarsim tahsil ettiği toplam primin yaklaşık %50'sini hasar tazminatı olarak çiftçiye ödemiştir.

Tarsim'den beklediği hasar tazminatını alamayan çiftçilerin yaklaşık yarısı, hak aramak için nereye başvuracağını bilmediğinden, Tarsim'i devlet olarak gördüğünden ya da idari veya adli makamlarla uğraşmak istemediğinden herhangi bir başvuruda bulunmamıştır. Hukuki yollara başvuruda bulunmak isteyen %45'lik grup ise daha ilk temasta hak aramaktan vazgeçmektedir. Geriye kalan %5'lik grup ise hukuki yollara başvurarak fiilen hakkını aramaya çalışmaktadır¹¹.

Tarım sigortalarında toplam poliçe sayısının %86'sını bitkisel ürün sigortaları oluşturmaktadır. Araştırma döneminde en çok sigorta poliçesi düzenlenen illerin değişmediği görülmektedir.

Tablo 1: İl Bazında Bitkisel Ürün Sigortası Poliçe Sayıları ve Oranları (%)

Sıra No	İl adı	2013		2021	
		Adet	Oran %	Adet	Oran %
1	Tekirdağ	82.281	9,8	151.603	7,1
2	Edirne	51.777	6,2	111.778	5,2
3	Yozgat	31.749	3,8	107.481	5,0
4	Konya	47.909	5,7	103.483	4,8
5	Kırklareli	38.304	4,6	108.029	5,0
6	Ankara	31.677	3,8	78.569	3,7
7	Manisa	34.999	4,2	76.230	3,5

Tablo 1'e göre en çok poliçe düzenlenen ilk 5 ilin 3'ünün Trakya bölgesinde olduğu dikkate alındığında Trakya çiftçisinin tarım sigortası yapma eğiliminin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. En fazla bitkisel ürün poliçesi düzenlenen Tekirdağ ve Edirne'nin 2013 yılındaki konumlarını 2021 yılında da sürdürdükleri görülmektedir.

¹⁰ <https://www.tarsim.gov.tr/dergikil/dergiGoster.jsp?category=sunumlar&name=sonuclar>

¹¹ Akın, H.B., Çörek, E.T., <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/943653>

Trakya bölgesi illerini Yozgat, Konya ve Ankara gibi İç Anadolu bölgesi illeri takip etmektedir. Geleneksel ihraç ürünlerinden kayısı fındık ve incir yetiştiren illerin ise ilk 25 il arasında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2: Bitkisel Ürün Bazında Poliçe Sayıları (Adet)

Sıra No	İl adı	2013		2021	
		Adet	Oran %	Adet	Oran %
1	Buğday	358.993	42,7	756.098	35,2
2	Arpa	64.433	7,7	310.134	14,4
3	Ayçiçeği	89.212	10,6	219.037	10,2
4	Fındık	44.417	5,3	136.718	6,4
5	Mısır	27.373	3,3	68.873	3,2
6	Üzüm	29.090	3,5	63.205	2,9

Tablo 2'ye göre bitkisel ürünler içinde en fazla poliçe düzenlenen ürünlerin buğday, arpa, ayçiçeği ve fındık araştırma dönemi boyunca ilk sıralardaki yerlerini korudukları görülmektedir.

Bitkisel ürün sigortaları içinde mısır poliçe sayısı açısından daha geri sıralardayken 2021 yılında ilk beşe girmiş, geleneksel ihraç ürünlerinden olan üzüm, kayısı ve zeytin bu ürünleri takip etmiştir.

Tablo 3: Bitkisel Ürün Bazında Hasar Ödemeleri (TL)

Sıra No	İl adı	2013		2021	
		TL	Oran %	TL	Oran %
1	Üzüm	90.454.301	33,9	607.657.678	32,9
2	Fındık	5.740.520	2,2	216.780.691	11,7
3	Buğday	45.498.546	17,1	176.909.137	9,6
4	Kayısı	39.380.793	14,8	143.755.141	7,8
5	Arpa	4.963.147	1,9	136.290.273	7,4
6	Elma	10.930.392	4,1	97.672.360	5,3

2018 yılı verilerine göre toplam hasar ödemelerinin %71,6'sı bitkisel ürün %22,9'u da BB hayvan hasarları için ödenmiştir.¹²

Tablo 3'de en fazla dikkat çeken konu, ürün bazında sigorta hasar ödemelerinde geleneksel ihraç ürünlerinden olan üzüm ve fındığın ilk sıralarda yer almalarıdır. Poliçe sayısı sıralamasında dördüncü sırada olan fındık, en çok hasar ödemesi alan ürünler arasında ikinci sırada yer almıştır.

Poliçe sayısı olarak bütün ürünler içerisinde üçüncü sırada yer alan ayçiçeğinin hasar ödemelerinde ilk sıralarda yer almadığı görülmektedir.

¹² Oysal Ö.K. ve ark. 2020.

Tablo 4: Hasar Nedenlerine Göre Tazminat Ödemeleri (TL)

Sıra No	İl adı	2013		2021	
		TL	Oran %	TL	Oran %
1	Don	92.511.853	34,7	1.020.964.153	55,2
2	Dolu	139.471.064	52,3	408.061.727	22,1
3	Kuraklık	-	-	222.473.773	12,0
4	Fırtına	28.206.431	10,6	79.507.567	4,3
5	Sel Su baskını	5.103.693	1,9	59.568.857	3,2
6	Yaban domuzu	-	-	41.609.713	2,2

Tablo 4'e göre bitkisel ürünlerde 2013 yılında en fazla hasar ödemesi dolu hasarları için yapılmışken, 2021 yılında don hasarları için yapılan ödemeler ilk sıraya yükselmiştir. Özellikle üzüm, kayısı, fındığın ilkbahar geç donlarına maruz kalmaları nedeniyle sigorta hasar tazminatları da bu ürünlerin maruz kaldığı don hasarlarına karşılık ödenmiştir.

Diğer yandan 2013 yılında sigorta teminatı kapsamında olmayan kuraklık hasarları 2021 yılında hasar tazminatı ödenmelerinde 3. sıraya yükselmiştir. Benzer şekilde yaban domuzu hasar ödemelerinin de ilk 6. sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 5: İl Bazında Sigortalı Büyükbaş Hayvan Sayıları (Adet)

Sıra No	İl adı	2013		2021	
		Adet	Oran %	Adet	Oran %
1	İzmir	22.883	5,7	303.084	10,5
2	Aydın	9.738	2,4	201.691	7,0
3	Ankara	15.277	3,8	170.499	5,9
4	Konya	34.099	8,4	155.588	5,4
5	Kayseri	13.129	3,2	145.992	5,0
6	Samsun	-	-	103.430	3,6

Tablo 5'e göre il bazında sigortalı Büyükbaş (BB) hayvan sayıları incelendiğinde, 2013 yılında en fazla BB hayvanın Konya ve İzmir'de sigortalandığı görülmektedir.

2021 yılında ise sigortalı BB hayvan sayısında İzmir ve Aydın ilk iki sıraya yükselirken Ankara üçüncü sıradaki yerini korumuştur. Konya ve Kayseri'nin ise 4. ve 5. sıraya geriledikleri görülmektedir. Diğer yandan daha önce ilk 10 il arasında yer almayan Samsun da altıncı sıraya yükselmiştir¹³.

2. ARAŞTIRMA BULGULARI

2.1. Tarım sigortalarına ilişkin Yargıtay kararları

Araştırma dönemine ilişkin Yargıtay 11. Hukuk Dairesine intikal eden tarım sigortaları uyuşmazlık dosyalarının 348'inin karar veya içtihat metni Yargıtay web sitesinde yayımlanmıştır. Bunların %79,6'sının doğrudan devlet destekli Tarım sigortaları ile ilgili, %20,4'ünün ise diğer sigorta uyuşmazlıklarıyla ilgili kararlardan oluştuğu görülmüştür.

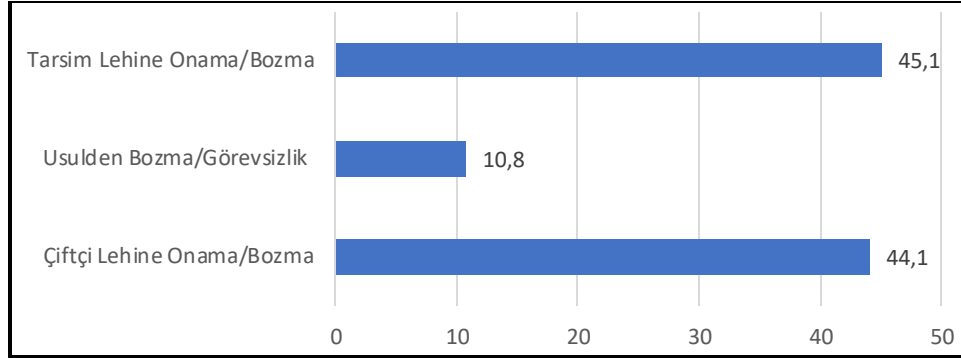
¹³ <https://www.tarsim.gov.tr/pages/aboutUs/faaliyet-raporlari.jsp>

Yargıtay web sitesinde yayınlanan uyuşmazlık kararları

Doğrudan tarım sigortalarına ilişkin olan ve Yargıtay'a intikal eden uyuşmazlık dosyalarının durumu Şekil 1'de verilmiştir.

Yargıtay ilgili hukuk dairesince bu dosyaların %44,1'i çiftçi lehine, %45,1'inin Tarsim lehine sonuçlandığı, %10,8'inin de usulden reddedildiği, usulden reddedilenlerle birlikte dosyaların %55,9'unun Tarsim lehine sonuçlandığı söylenebilir.

Şekil 1: Tarım Sigortalarına ilişkin Yargıtay Kararları (%)

Uyuşmazlık konusu olan ürünler ve hasar red gerekçeleri

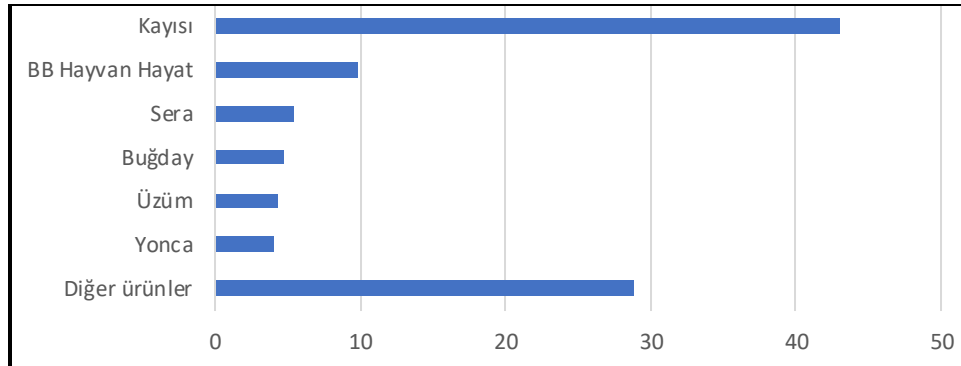
Yapılan incelemede bütün tarım ürünleri içinde en fazla uyuşmazlık konusu ürünün kayısı, hasar nedeninin de ilkbahar geç donları olduğu, uyuşmazlıkların ise Tarsim'in hasarları genellikle teminat dışı saymasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır

Bitkisel ürün hasarlarında, Tarsim'in red gerekçeleri arasında:

- Bakım ve besleme (ilaçlama, sulama ve gübreleme) eksiklikleri,
- Hasara sebep olan fırtınanın oluşmaması,
- Yağış ve rüzgar hasarlarının teminat kapsamında olmaması,
- Hasarın süresi içinde ihbar yapılmaması,
- Sigortalı çiftçinin devlet desteği alarak hasarını tazmin etmesi,
- Parsel no veya ağaç sayısındaki farklılıklar,
- Sigortalı parselde farklı çeşit ürün bulunması gösterilmiştir.

Şekil 2'ye göre kayısıdan sonra en fazla uyuşmazlık nedeninin BB hayvan hayat sigortaları olduğu görülmektedir.

Şekil 2: Yargıtay Kararlarında Uyuşmazlık Konusu Ürünler (%)

Büyükbaş hayvan hayat sigortalarında Tarsim'in hasar ret nedenleri arasında ise;

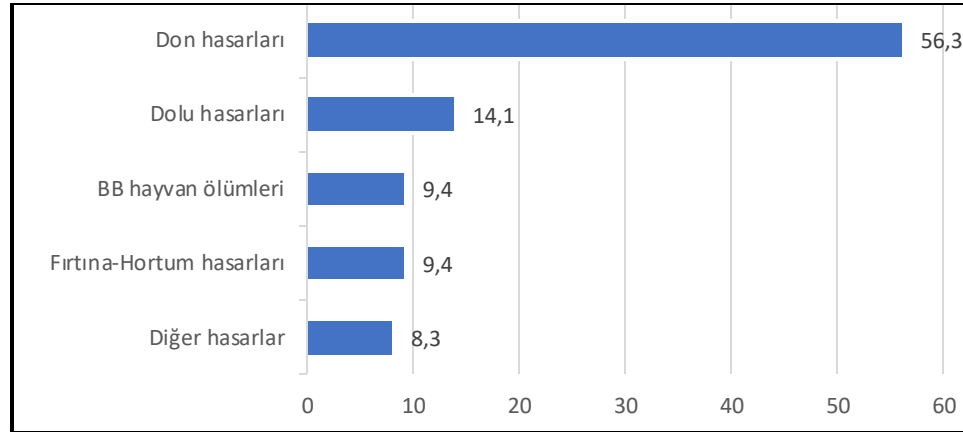
- Küpe düşmesi veya eşkal farklılığı,
- Hastalığın poliçe teminatından önce başladığı,
- Miknatis yutturulmaması nedeniyle hastalığın teminat dışı sayıldığı,
- Kısırlıkta damızlık hayvanın 4 kez tohumlanmadığı,
- Yetiştiricinin gerekli tedavi veya aşıları yaptırmadığı,
- Nakliye sırasında ya da merada meydana gelen hırsızlıklar sayılabilir.

Uyuşmazlık konusu doğal afetler

Şekil 3'e göre uyuşmazlık konusu hasar nedenlerinin başında don hasarlarının geldiği görülmektedir. Anadolu'da ilkbahar geç donlarının meyvecilikte büyük hasarlara neden olduğu bilinmektedir.

Kaldı ki topoğrafyaya ve rakıma bağlı olarak aynı meyvenin bazı bölgelerde daha erken bazı bölgelerde ise daha geç çiçek açtığı bilindiği, uyuşmazlıkların da genel olarak teminat başlangıç tarihinden kaynaklandığı görülmektedir.

Şekil 3: Tarım Sigortalarına İlişkin Uyuşmazlık Konuları (%)

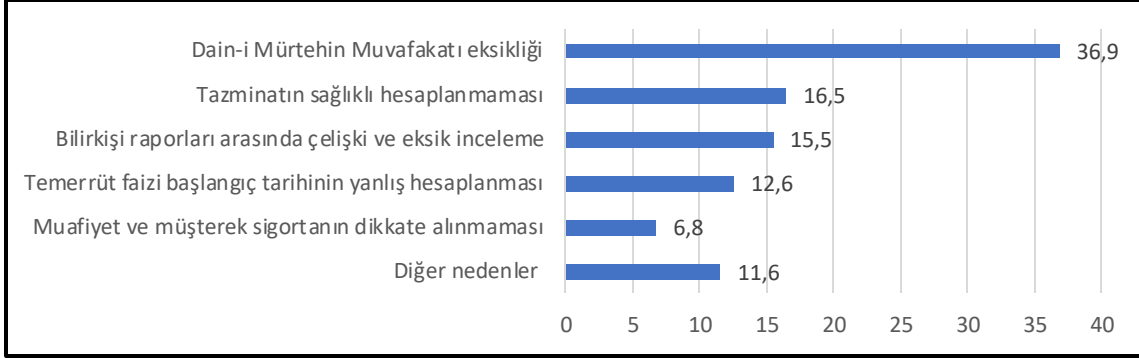

Bitkisel ürün ve sera sigortalarında don hasarlarından sonra sırasıyla dolu hasarları, fırtına-hortum hasarları uyuşmazlık nedenleri arasında gelmektedir. Hayvancılık sigortalarında ise küpe düşmesi veya eşgal farklılığı en fazla görülen uyuşmazlık konuları arasındadır.

Fırtına hasarlarında sigorta şirketinin özellikle rüzgarın şiddetine bakması ve üründe meydana gelen hasarı dikkate almaması sigortacılık mantığıyla uyuşmamaktadır.

Yerel mahkeme kararlarının Yargıtay'da bozulma nedenleri

Şekil 4'e göre incelenen yerel mahkeme kararlarının Yargıtay'da Tarsim lehine bozulma nedenleri incelendiğinde beş konunun öne çıktığı, bunların sigortalı çiftçilerin haksızlığından değil de tamamen belge eksikliği ve hesaplama hatalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Eksiklikler arasında da ilk sırada Dain-i Mürtehin muvafakat eksikliği çıkmaktadır.

Şekil 4: Yerel Mahkeme Kararlarının Yargıtay'da Bozulma Nedenleri**Dain-i Mürtehin muvafakat eksikliği**

Türk Medeni Kanunu (TMK) 879. ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)'nun 50-51. maddeleri gereği yerel mahkemelerde, dosyanın esasına girilmeden temin edilmesi gereken Dain-i mürtehin muvafakatini aramadan karar vermeleri, hatta dosyaların eksik belgeyle Yargıtay'a kadar taşınması en çok görülen bozma nedeni olarak görülmektedir.

Dain-i mürtehin kurumlarının da bu konuda bilgisiz oldukları hatta bazı Tarım Kredi Kooperatif birimlerinin ve banka şubelerinin Dain-i mürtehin'in ne olduğunu bile bilmedikleri yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır.

Mahkemelerde çiftçilerin kendilerini genellikle avukatla temsil ettikleri dikkate alındığında, çiftçilerin hak kaybının avukatların eksikliklerinden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Tazminatın sağlıklı hesaplanmaması

Yargıtay'ın bozma nedenlerinden ikincisi "yerel mahkemelerde karar verilen tazminat miktarından Tarsim'in iade ettiği sigorta primlerinin düşülmemesidir". Oysa belirsiz alacak davalarında bilirkişi raporları dikkate alınarak tazminat miktarının ıslahı mümkündür.

Avukatların gerekli ıslahı yapmamaları, sürecin eksik ilerlemesine yol açmaktadır. Ancak bu eksikliğe rağmen bu kararlar, HMK'nun 370/2 maddesi gereği Yargıtay'da düzeltilerek onanabilecek kararlardır. Ancak düzelterek onama yerine kararların bozulduğu ve sürecin yeniden başlatıldığı görülmektedir.

Bilirkişi raporlarında çelişkiler

Mahkemeler genel olarak teknik ve mesleki uzmanlık gerektiren konularda bilirkişi incelemesine başvurmaktadır. Ancak Bilirkişilik Kanunu 3/7 maddesi gereği farklı aşamalarda alınan bilirkişi raporları arasında çelişkiler olması halinde konuyu vuzuha kavuşturmak için yerel mahkemelerde ek rapor talep edilebildiği gibi raporlar arasındaki çelişkileri gidermek için üçüncü bilirkişiden de rapor alınabilmektedir.

Bilirkişi raporları arasındaki çelişkilerin giderilmemesi, bu amaçla gerektiğinde bir akademisyen uzmandan görüş alınmaması yerel mahkeme kararlarının bozulma gerekçeleri arasında üçüncü sırada gelmektedir.

Tazminat faizi başlangıç tarihi

Tarım sigortalarıyla ilgili uyuşmazlık davalarında çiftçilerin poliçe düzenleme tarihinden, hasar tarihinden, tazminat ödeme tarihinden veya dava açma tarihinden itibaren yasal/reeskont/temerrüt faizi talep ettikleri, yerel mahkemelerin de Borçlar kanununun 117. maddesi gereği tazminatın ödenme tarihini esas almak yerine çoğu zaman farklı kararlar verdikleri görülmektedir.

Tarım sigortası poliçeleri sigortalı ile sigortacı arasında sözleşme niteliğindedir. Sigorta genel şartlarında hasar tazminatının hasar dosyasının tamamlanmasından itibaren 30 gün içerisinde ödeneceği¹⁴ ifade edilmektedir. Hasar dosyası hasat öncesi yapılan kesin ekspertiz raporu ile tamamlanmaktadır. Bu tarih dikkate alınmadan faize karar verilmesinin de kararın bozulmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

Muafiyet ve müşterek sigorta

Talep edilecek tazminat miktarı belirlenirken sigorta poliçesinde gösterilen muafiyet ve müşterek sigortanın da dikkate alınması gerekmektedir¹⁵. Yerel mahkemelerce muafiyet ve müşterek sigorta miktarı düşülmeden tazminata karar verilmesi Yargıtay'da kararların bozulmasına neden olmaktadır.

Sigorta uyuşmazlıklarında yetkili mahkemeler

Sigorta uyuşmazlıklarında davaların Sulh Hukuk Mahkemeleri, Asliye Hukuk Mahkemeleri veya Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nun 5. maddesi gereği Asliye Ticaret Mahkemelerinde açıldığı görülmektedir.

Şayet dava doğru mahkemede açılmamışsa görevsizlik kararı verildiği görülmektedir. Nitekim incelenen kararların %10,8'inin bu nedenle Yargıtay'da usulden bozulduğu ya da yerel mahkemenin görevsizlik kararlarının onandığı görülmektedir.

Arabulucuya gitme zorunluluğu

2018 yılında TTK 5/a maddesinde yapılan düzenleme ile “*konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat taleplerine ilişkin açılacak ticari davalar için dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartı (zorunlu)*” hale getirilmiştir.

1 Ocak 2019'dan itibaren yerel mahkemelerde açılan ticari davalar, arabulucuya başvurulmadan açılmışsa başka herhangi bir husus incelenmeden doğrudan dava şartı noksanlığı nedeniyle reddedilmektedir. Arabulucuya giden uyuşmazlık dosyaları bazen taraflar arasında çözülebilirken, genellikle sigorta şirketinin çözümden kaçınması nedeniyle çiftçiler hukuki yollara başvurmak zorunda kalmaktadır.

¹⁴ Tarsim, 2023. Genel Şartlar B/7 <https://www.tarsim.gov.tr/pages/regulations/genel-sartlar.jsp>

¹⁵ Tarsim, 2023 Tarife ve Talimatlar. <https://www.tarsim.gov.tr/pages/regulations/tarife-ve-talimatlar.jsp>

Acente ve Sigorta şirketinin sorumlulukları

Yargıtay'a intikal eden uyuşmazlık davalarının birçoğunda ya doğrudan poliçeyi düzenleyen sigorta acentesinin ya da acenteye birlikte Tarsim'in aleyhine dava açıldığı ve hasım olarak gösterildiği görülmektedir. Tek başına sigorta acentesi aleyhine açılan davaların yargılama sonunda "*pasif husumetten*" sigortalı çiftçi aleyhine sonuçlandığı görülmektedir.

Her ne kadar Tarım Sigortaları Havuzunun ortağı olsa da poliçeyi düzenleyen sigorta acentelerinin poliçe düzenlemek, prim tahsil ederek sigorta şirketine aktarmak ve hasar ihbarlarını Tarsim'e bildirmek dışında görev ve sorumlulukları olmadığı, yerel mahkemelerin de bunları hasım olmaktan çıkarıldıkları ve sorumlu tutulmadıkları görülmektedir. Bu nedenle Çiftçiler adına dava açan avukatların bu ayrıntıyı dikkate almaları ve hak kaybına yol açmamaları gerekmektedir.

Yerel mahkemelerde yapılan delil tespitleri

İncelenen Yargıtay kararlarında hasar emareleri/deliller kaybolmadan HMK'nun 402. maddesi gereği yerel mahkemelerde yapılan tespit kararlarının önemli rol oynadığı görülmüştür.

Ancak hak kaybına yol açmaması için tespit davalarında bilirkişi tespit raporlarının açık ve ayrıntılı hazırlanması, hasar oranı ve birim alan / ağaçta verim miktarını göstermesi, kendi içinde çelişkiler barındırmaması, mesleki olarak ziraat ve sigorta uzmanı bilirkişilerce düzenlenmesi ve hesaplamaların doğru yapılması gerekmektedir.

2.2. Tarım Sigortalılarına İlişkin Sigorta Tahkim Komisyonu Kararları

Sigortacılık Kanununun 30.maddesi gereği sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesine yönelik olarak sigorta tahkim komisyonu kurulmuştur. 2009 yılından itibaren de Türkiye'de sigortacılık alanında faaliyette bulunan şirketler komisyona üye olmaya başlamışlardır.

Tarım sigortalı ile ilgili uyuşmazlıklarda önceleri adli mahkemelere başvuru sayısının oldukça yüksek olmasına karşılık, Sigorta şirketinin 2013 yılında Sigorta Tahkim Komisyonuna üye olması ile birlikte sigortalı çiftçiler bu kuruma başvurarak hak aramaya başlamışlar ve adli mahkemelere başvuru sayısı giderek azalmıştır.

Başvuru ve itiraz hakem heyeti kararları

Sigorta Tahkim Komisyonu Kararlarını dijital ortamda yayınlamadığından Avukat büroları aracılığıyla ancak 70 adet karara ulaşılabilmiş ve bu kararlar incelenmiştir. Tahkimde başvuru hakemlerince incelenen bu kararlardan yaklaşık yarısının çiftçi lehine, usulden ret kararlarıyla birlikte yarısının da Tarsim lehine sonuçlandığı görülmektedir. Usulden ret kararlarında da ilk sırada yine Dain-i mürtehin muvafakatı eksikliğinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Uyuşmazlık konuları ve uyuşmazlık başvurusu yapılan iller

İncelenen uyuşmazlık dosyalarında hasar nedenlerine bakıldığında, yağış yetersizliği nedeniyle¹⁶ en fazla hasar dosyasının kuraklıktan (%48), ikinci sırada don hasarlarından (%22), ve üçüncü sırada da sel ve su baskını hasarlarından (%17) kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

¹⁶ Yucer, A.A. 2020. An Assessment of the Water, Irrigation, and Food Security by a Fishbone Analysis in Turkey. Open Access Library Journal 7(11)

Diğer yandan uyuşmazlık başvurularının en çok Malatya (%37,6), ikinci sırada Mardin (%27,5) ve üçüncü sırada Hatay'dan (%7,2) yapıldığı, geriye kalan başvuruların da diğer illerden yapıldığı görülmüştür. Malatya'da don hasarları, Mardin'de kuraklık hasarları ve Hatay'da ise sel ve su baskını hasarları uyuşmazlıklarda ön plana çıkmaktadır.

Bilirkişiler ve yaklaşımları

İncelenen uyuşmazlık dosyalarına atanan bilirkişiler ve yaklaşımları incelendiğinde, Sigorta Tahkim Komisyonu Bilirkişi Yönetmeliği (STKBY)'nin 16/1-e madesi gereği dosyalara daha önce Tarsim eksperliği yapmış aynı kişilerin tekrar tekrar atandığı görülmektedir.

Sigorta Tahkim Komisyonunda görüşülen bir uyuşmazlık dosyasına taraflardan biriyle illiyet ya da aidiyet bağı olan birinin bilirkişi olarak atanması daha başlangıçta adalete olan güveni ve uyuşmazlığın adilane çözülebileceği inancını zedelemektedir.

Kaldı ki STKBY'nin 5/1 maddesinde “*bilirkişilerin bağımsız, tarafsız ve objektif olması*”, 8/1 maddesinde “*bilirkişilerin bağımsızlığına zarar verebilecek veya böyle bir izlenim uyandırabilecek her türlü davranış ve ilişkiden uzak durmaları*”, 9/3 maddesinde “*bilirkişi yakınlarının veya iş ilişkisinin bulunduğu kişi, kurum veya kuruluşların, tarafı olduğu ya da ilgili bulunduğu davalarda görevlendirmeyi kabul etmemesi*”, 10/1 maddesinde “*bilirkişi, görevinin saygınlığını ve kişilerin adalete olan güvenini zedeleyen veya şüpheye düşüren her türlü tavır ve davranıştan kaçınır.*” hükümleri yer almaktadır.

Ancak bilirkişi raporları incelendiğinde bazı bilirkişilerin bağımsızlıklarını göz ardı ederek “*uyuşmazlık dosyasının kapsamı ve içindeki belgeler ne olursa olsun*” Tarsim lehine görüş ya da kanaat bildirdikleri, kendilerini hakem yerine koyarak hukuki müteala verdikleri görülmektedir. Sonuçta da çiftçiler sigorta Tahkim Komisyonunda görüşülen uyuşmazlık dosyalarında sigorta şirketi karşısında genel olarak kaybetmektedir. Bu yönüyle bilirkişilerin bağımsızlığının sağlanabilmesi için yönetmeliğin ilgili maddesinin iptali ve uyuşmazlık dosyalarına bağımsız bilirkişilerin atanması gerekmektedir.

Gerçek zararın karşılanması

“*Sigortalar “bedel” ve “tazminat” sigortaları olarak ikiye ayrılır. Tazminat sigortalarının amacı gerçek ekonomik kaybın karşılanmasıdır*”¹⁷. Türk Hukuk Sisteminde “*Ziya halinde ödenecek tazminat miktarının belirlenmesinde piyasa değerinin esas alınacağı*” düzenlenmiştir¹⁸.

Oysa Tahkim'e taşınan uyuşmazlıklar incelendiğinde bilirkişilerin rayiç değer üzerinden gerçek zarar hesaplaması yapmadıkları görülmektedir. Sigorta şirketi poliçe düzenlenirken birçok tarım ürünüde ürün birim fiyatlarının alt ve üst sınırlarını belirlemede ve sigortalının özgür iradesiyle ürün birim fiyatını beyan etme imkanı sunmamaktadır.

¹⁷ Y. Gürlek, 2006. Türkiye’de Ve Dünyada Deprem Sigortacılığı. İTÜ FBE. Yüksek Lisans Tezi s.75

¹⁸ Z.D. Minelile, Deniz Yoluyla Taşımada Yükün Ziya ve Hasarından Doğan Sınırlı Sorumluk. Dokuz Eylül Ün. Hukuk Fak. Dergisi C: 9, Özel Sayı, 2007, s. 957-984

Enflasyonist dönemlerde ürün fiyatları, poliçe başlangıç ve bitiş tarihleri arasında 2-3 kat artış gösterebilmekte, bu da sigortalı çiftçilerin mağduriyetine yol açmaktadır. Hatta sera hasarlarında plastik ve konstrüksiyon malzemelerinin fiyatlarındaki güncel artışlar nedeniyle poliçe birim fiyatı üzerinden ödenen tazminatlar zararı karşılamamaktadır.

Bilimsel çalışmalarda; *“Hasar tetkiki ve ekspertizi esnasında sigortalı mal veya hizmetin güncel rayiç değerinin, hasar günündeki bedelinin sağlıklı bir şekilde tespiti gereklidir. Teminat içeriğinin tanımlanması, güncel değerlerin belirlenmesi ve rayiç sigorta bedellerinin ortaya konulması sigorta eksperlerinden beklenen en önemli işlemdir”*¹⁹

*“Risk gerçekleşikten sonra, ekonomik kaybın karşılanabilmesi, haksız kazanç yaratmadan giderilmesi için zararın finansal değerinin belirlenebilmesi gerekecektir. Bu değer mal sigortalarında malın gerçek değeri ile sınırlıdır”*²⁰. *“Hasara uğrayan varlıkların yerine konması, pazar değeri üzerinden bir değerlendirme yapmayı gerektirir. Zaman içindeki değer değişimleri hesaba katılarak gerçek maliyetlerin belirlenmesi gerekir”*²¹.

2.3. Tarım Sigortalarına İlişkin Dijital Medyada Uyuşmazlıklar

Sigortalı çiftçiler tarım sigortaları uygulamaları hakkında hukuki yollara başvurmadan önce mağduriyetlerini dijital medya kanalları üzerinden dile getirmektedirler. Türkiye’de bu kanallar arasında şikayetivar.com web sitesi tüketiciler tarafından yaygın olarak kullanılan önemli bir platformdur.

Tarsim uygulamaları hakkında Temmuz 2018 – Temmuz 2022 tarihleri arasında bu platformda 381 şikayet başvurusu yayımlanmıştır²². Şikayetlerin %61,1’i bitkisel üretim ve seracılık hasarları, %38,9’unun ise hayvan hayat sigortaları ile ilgili olduğu görülmüştür.

Şikayet başvurularının tamamını Tarsim’in otomatik olarak cevaplandığı ve şablon cevaplar verildiği görülmektedir. Platformda yayımlanan şikayetlerin görüntülenme sayısının 700–11.000 arasında değiştiği, ortalamada ise her şikayetin 2.300 kez görüntülediği hesaplanmıştır.

Bitkisel ürün sigortalarına ilişkin şikayetler

Bitkisel ürün ve seracılık sigortalarında Tarsim’in uygulamaları hakkında dijital platformda yayımlanan uyuşmazlık konusu ürünler, sırayla buğday-arpa, fındık, kayısı, üzüm, elma, kiraz, ceviz ve diğer bitkisel ürünlerdir. Uyuşmazlık konusu hasar nedenleri arasında ise, başta don olmak üzere sırasıyla dolu, sel ve su baskını, fırtına ve hortum, yaban domuzu ve diğer hasarlar gelmektedir.

¹⁹ M.N. Dışpınar. 2010. Sigorta Eksperliği ve Ekspertiz Raporu Otomasyonu. Marmara Üniv. Bankacılık ve Sigortacılık Ens. Y.Lisans Tezi s.43

²⁰ M.K.Öndeş, 2007. Sigortacılıkta Risk ve Bir Yangın Sigorta Uygulaması. Beykent Ü. SBE. Yük.Lis.Tezi s.34

²¹ M.K. Öndeş, 2007. age. s.2

²² <https://www.sikayetvar.com/tarsim>

Şikayet konuları arasında; eksperin gelmemesi, eksperlerin hasar emareleri kaybolduktan sonra gelmesi, habersiz ekspertiz yapması, ekspertizin usulüne uygun yapılmaması, hasar oranının ilçe müdürlüğüne veya komşu parsellere göre düşük verilmesi, ekspertizde verilen hasar oranının sonradan düşürülmesi, tazminatın eksik ödenmesi, ödemenin gecikmesi, hasar zamanı veya nedeninin teminat dışı sayılması, eksperin ekspertiz hakkında bilgi vermemesi ve saygısız davranması, keyfi olarak verimi düşürmesi ve diğer nedenler sayılabilir.

Hayvan hayat sigortalarına ilişkin şikayetler

Hayvan hayat sigortaları ile ilgili şikayetlerin %59'u büyükbaş hayvancılık, %41'i de Küçükbaş hayvancılıkla ilgili şikayetlerden oluşmaktadır.

Hayvan hayat sigortalarında uyumsuzluk şikayetlerinin %30,5'i teminatın başlamaması veya hasarın teminat dışı sayılması, %17,5 küpe eksikliği, %18,3 tazminatın eksik ödenmesi, %9,9 sigorta iptali talebi veya prim iadesi, %7,6'sı eksper gelmemesi veya eksper davranışlarından, %16'sının da diğer konulardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Ekspertizlere ilişkin şikayetler

Sigortalı çiftçilerin şikayetlerinin bir kısmının da ekspertizlerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda daha önce yapılmış bilimsel çalışmalarda:

- *ekspertizlerin bağımsız olmamaları ve hasar oranını düşük göstermeleri*²³,
- *ekspertizlerin hasar tespitini doğru yapmamaları ve kaba davranışları*²⁴,
- *hasar tespit işlemlerinin gerçeğe uygun yapılmaması*²⁵,
- *ekspertizlerin hasar tespitindeki davranışları*²⁶,
- *ekspertizlerin yoğun afet dönemlerinde bölgeler arası görevlendirildiği ve ürün hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle doğru hasar tespiti yapamadıkları, ekspertiz hakkında üreticilere bilgi veremedikleri, eksperlerin görevlendirme ve disiplin yönünden Tarsim'e bağlı olmaları nedeniyle yanlı tutum sergiledikleri ve objektif değerlendirme yapamadıkları*²⁷

sigortalı çiftçiler tarafından ifade edilmiş önemli sorunlar olarak tespit edilmiştir.

²³ Uysal Ş., 2015. Bitkisel Üretim İşletmelerinde Ürün Sigortaları, Üreticilerin Sisteme İlişkin Tutumları Üzerine Manisa İlinde Bir Araştırma. EÜ. 15. Üretim Araştırmaları Sempozyumu

²⁴ Yazgı, F.E. 2018. DOI:10.25308/aduziraat.341134

²⁵ Yıldız L., 2022 Bursa İli Gürsu İlçesinde Üreticilerin Tarım Sigortası Yaptırma Tercihini Etkileyen Faktörler UÜ. Yüksek Lisans Tezi.

²⁶ DOI:10.32951/mufider.594826

²⁷ Yazgı, F.E., 2017. Türkiye'de Tarım Sigortası Uygulamaları, Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Alternatif Model Arayışı Ankara Üniversitesi. Doktora Tezi

Diğer yandan kuraklık ekspertizlerinde referans parsellerin köyde ilgili ürün ekim alanını temsil etmemesi, “Gerçekleşen verim” tespitlerinde başakların taneleme ve tartım işlemi yapılmaması, aynı yöredeki bütün köylerin kuraklık hasarı kabul edilirken arada kalan köyün hasarının kabul edilmemesi, ekspertiz işlemlerinin yetişmemesi ve hasat sonrasına kalması, ekspertizlerde alan/ağaç başına verim oranlarının düşürülmesi, meteorolojik göstergeler hasar gösterse bile hasarın reddedilmesi, itiraz eksperlerinin genelde ilk ekspertizdeki hasar oranına yakın hasar oranı vermeleri uyuşmazlık konuları arasında sayılmaktadır²⁸.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Tarımsal üretimde sürekliliğin sağlanabilmesi bu hasarların ekonomik kaybının telafi edilmesiyle mümkündür. Modern dünyada bu kaybın telafisi sigortacılık ile sağlanmaktadır. Dünya ülkeleri arasında Türkiye, kamunun desteğiyle tarım sigortalarında başarılı ülkeler arasında gösterilmektedir. Oysa uygulamalara yakından bakıldığında sistemin bünyesinde birçok sorun barındırdığı görülmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde, sigortalı çiftçilerin hak arama süreçleri konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları, yargı süreçlerinin uzunluğu, sigorta şirketinin devlet kurumu olması ve devletle mücadele edilemeyeceği algısı nedenleriyle %95 düzeyinde uyuşmazlıkları yargıya taşı(ya)madıkları ve yargısal denetime başvur(a)madıkları görülmüştür. Uyuşmazlığı yargıya taşıyanların da yaklaşık yarısının usul, belge, delil eksikliğinden ya da hesap hatalarından davaları kaybettikleri tespit edilmiştir.

Benzer şekilde Sigorta Tahkim Komisyonuna başvuran sigortalı çiftçilerin hasar sonrası delil toplamamaları, mahkemelere tespit yaptırmamaları ve Tahkimde bilirkişilerin Tarsim eksperleri olması nedenleriyle davaları kaybettikleri tespit edilmiştir.

Tarsim, hasar dosyası sayısına oranla, yargıya ya da Tahkime intikal eden dosya sayısının azlığını sistemin başarısı olarak değerlendirmektedir. Bu araştırmanın en temel bulgusu bu değerlendirmenin çok yanlış olduğudur. Bu büyük yanlış, sigortalı çiftçi sayısında kayda değer artış sağlanamaması ile kendini göstermektedir.

Kuruluşundan bu yana geçen süre içinde Türkiye’de hatta ÇKS de kayıtlı çiftçi sayısı içinde sigortalı çiftçi sayısının oranı halen %27’yi geçmemiştir. Sigortalı çiftçi sayısını artırmak için müşteri memnuniyeti yerine kredi kullanan çiftçilerden sonra bir de sözleşmeli üretim yapan çiftçilere kamu gücü kullanılarak sigorta yapma zorunluluğu getirilmesi sistemin bir başka açmazıdır.

Zorunlu olarak sigorta yaptıran çiftçiler, Tarsim’den hasar tazminatı alamadıkları durumlarda düzenli sigorta yaptıran sadık müşteri olmak yerine potansiyel müşteri grubuna geri dönmektedirler. Bu nedenle de her yıl yeni müşteriler kazanılsa bile eski müşteriler sistemden çıktığından sigortalı çiftçi sayısında kayda değer bir artış sağlanamamaktadır.

²⁸ <https://www.anadolugazete.com.tr/tarim-sigortalarinda-guncel-sorunlar-3-6831yy.htm>

Uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk sisteminin geliştirilmesi, sigorta şirketinin talepleri reddetmek yerine konuyu tekrar değerlendirerek adilane çözümlere ulaşmak için bunu bir fırsat olarak görmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, çiftçilerin güvenini artıracak ve tarım sigortalarının yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır.

Tarım sigortalarında uyuşmazlık konularının başta mevzuattan, ekspertizlerin sağlıklı yapılamamasından ve eksper sayısının azlığından yani kısacası kapasite yetersizliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Kurumsal olarak Tarsim'in kapasitesini geliştirmesi, sigorta genel şartlarında sigortalı aleyhine olan düzenlemeleri değiştirmesi, hasar tazminatlarını rayiç değer üzerinden ödemesi ve ekspertizleri sağlıklı hale getirilmesiyle uyuşmazlıklar azalacak ve müşteri memnuniyeti artacaktır.

Benzer şekilde Tahkim'in de bilirkişi yönetmeliğinde değişiklik yaparak tarım sigortaları ile ilgili uyuşmazlıklara bağımsız bilirkişileri görevlendirmesi halinde, hak arama önündeki engeller azalacak ve orta vadede sigorta kuruluşunun kurumsal kapasitesini geliştirmesiyle uyuşmazlık dosya sayısının azalacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye'de tarım sigortaları uygulamalarına farklı bir yaklaşım getirilmiştir. Bu yaklaşım sistemin eksiklerinin ve hatalarının giderilmesine ve yargı denetiminin etkin hale getirilmesine katkı sağlayacaktır. Ancak benzeri yaklaşımla, alan araştırmalarına dayalı olarak ayrıntılı bilimsel çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılacak her çalışma doğal afet sigortaları yazımına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKIN, H. Besim. Çörek, E. Tolunay. Müşteri memnuniyetinde istatistiksel yöntemler ve bir uygulama. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/943653>
- DIŞPINAR, M. Nedret. 2010. Sigorta Ekspertizi ve Ekspertiz Raporu Otomasyonu. Marmara Üniv. Bankacılık ve Sigortacılık Ens. Y.Lisans Tezi s.43
- GIAMPIETRI, Elisa. Yu, Xiaohua. Trestini, Samuele. 2020. The role of trust and perceived barriers on farmer's intention to adopt risk management tools. *Bio-based and Applied Economics* 9(1): 1-24, 2020. DOI: 10.13128/bae-8416
- GÜRLEK, Yılmaz. 2006. Türkiye'de ve Dünyada Deprem Sigortacılığı. İTÜ FBE. Yüksek Lisans Tezi
- KÖKEN, Yusuf. 2012. Müşteri İlişkileri Yönetimi Ders Notları, Akhisar.
- MİNELİLER, Demirçivi Zeynep. 2007. Deniz Yoluyla Taşımada Yükün Ziya ve Hasarından Doğan Sınırlı Sorumluluk. *Dokuz Eylül Ün. Hukuk Fak. Dergisi* C: 9, Özel Sayı, 2007, s. 957-984
- OGUZ, Cennet. DIYANAH, S. Mustequmatud. 2021. Farmers' Perceptions of Agricultural Insurance : A Case Study of Altınekin District, Konya, Turkey. *IOP Conference Series Earth and Environmental Science*, 803 (1)
- OYSAL, Ö. Karahan. SANER, Gamze. CEYHAN Vedat. BAYRAMOĞLU, Zeki. ve ark. 2020. Tarımda Risk Yönetimi: Mevcut Durum ve Gelecek Eğilimleri, *Türkiye Ziraat Mühendisliği IX. Teknik Kongresi bildirileri*, 807-834

- ÖNDEŞ, M. Kürşat. 2007. Sigortacılıkta Risk ve Bir Yangın Sigorta Uygulaması. Beykent Ü. SBE. Yüksek Lisans Tezi
- ÖZGÜR, R. Özdeş. 2019. Türkiye’de Tarım Sektörü Sigorta Sistemi: Problemler ve Çözüm Önerileri, <https://doi.org/10.32951/mufider.594826>
- RESMÎ GAZETE, 3/08/2017 tarihli, Bilirkişi Yönetmeliği
- TAHKİM, 2023. Sigorta Tahkim Komisyonu Bilirkişi Yönetmeliği m.16/1-e maddesi
- TARSİM, 2023. <https://www.tarsim.gov.tr/pages/aboutUs/faaliyet-raporlari.jsp>
- TARSİM, 2023. <https://www.tarsim.gov.tr/dergilik/dergiGoster.jsp?category=sunumlar&name=sonuclar>
- TARSİM, 2023. <https://www.tarsim.gov.tr/staticweb/krm-web/mevzuatlar/tarife-ve-talimatlar/2023/bus-tarife-talimatlar.pdf>
- UYSAL, Şener. 2015. Bitkisel Üretim İşletmelerinde Ürün Sigortaları, Üreticilerin Sisteme İlişkin Tutumları Üzerine Manisa İlinde Bir Araştırma. EÜ. 15. Üretim Araştırmaları Sempozyumu
- YARGITAY, 2023. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- YAZGI, F. Eymen. 2017. Türkiye’de Tarım Sigortası Uygulamaları, Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Alternatif Model Arayışı, Ankara Üniversitesi. Doktora Tezi
- YAZGI, F. Eymen. OLHAN Emine. 2018. doi: 10.25308/aduziraat.341134
- YILDIZ Lale. 2022. Bursa İli Gürsu İlçesinde Üreticilerin Tarım Sigortası Yaptırma Tercihini Etkileyen Faktörler UÜ. Yüksek Lisans Tezi.
- YUCER A. Ahmet. ALTINTAŞ, Ömer. 2021. Turkey’s animal selection and animal importation within the scopes of health and technical criteria. Bulgarian Journal of Agricultural Science, 27 (No 5) 972–979
- YUCER, A. Ahmet. 2020. An Assessment of the Water, Irrigation, and Food Security by a Fishbone Analysis in Turkey. Open Access Library Journal 7(11)
- YÜCER, A. Ahmet. 2023. <https://www.anadolugazete.com.tr/tarim-sigortalarinda-guncel-sorunlar-3-6831yy.htm>